

היומינט שלא היה ו"תרומתו" לכשל המודיעיני

ההסתמכות על גורם איסופי אחד, גם אם הוא בעל יכולות איסופיות ומחקריות מוכחות ככל שיהיו; לצד הימנעות מודיעינית מהתייחסות והכרה ברצועת עזה כישות מדינתית עוינת; לצד תרבות הבט"ש שנשמרה ברצועה (אף שהנסיבות השתנו לחלוטין), הם לדעתי שנוצצים בשורש הכשל המודיעיני, האיסופי-מחקרי, ובעקבותיו - המבצע

תא"ל (במיל.) גדי זהר*

(יומינט). במקביל, הארגון פיתח יכולות סיגינט וסייבר ויכולות מבצעיות. הפריסה הרחבה, המגע הישיר והיומיומי עם השטח אפשרו הקמת מערך איכותי של סוכנים וחקירת עצורים. אלה, במשולב עם היכולות הנוספות, הביאו לכך שהארגון סיפק מודיעין מדויק אשר הביא לסיכולים רבים ומנע פיגועים קשים ברצועה וממנה. אף שבלחימה בטרור לא ניתן להגיע למניעת

פיגועים מוחלטת, השב"כ הוכיח את עצמו שוב ושוב, ונבנתה מערכת עבודה יעילה ואמון, בינו לבין צה"ל והדרג המדיני.

לצד השב"כ כגורם איסופי מרכזי, התקיים כיסוי סיגינטי של יחידה 8200, של אמצעי איסוף חזותיים, וכאלה של מודיעין השדה. 504 יחידת היומינט הצה"לית, לא פעלה ברצועה. מודל איסופי זה דמה לנעשה ביהודה

ושומרון - גם באיו"ש הגורם האיסופי המוביל היה השב"כ - מול איום הטרור ומשימת הסיכול, כשבמקביל, הסיגינט של יחידה 8200 והיומינט של יחידה 504, היו גורם משני.

בשני האזורים ה"לקוח" המבצעי המיידית הן החטיבות, האוגדות והפיקודים, והמשימה מוקדה לתחום הביטחון השוטף - הבט"ש. מבחינת חטיבת המחקר באמ"ן העיסוק במרחב זה היה מינורי - ההתרעות נחשבו לטקטיות ולא נדרשה התייחסותם, למעט בהקשרים של הרשות הפלסטינית, שהיוותה יעד מחקרי בעל משמעות מדינית, שעניינה גם את הקברניטים הצבאיים והמדיניים.

ההלכת חמאס בעזה. לא הייתה הבנה שיש להתייחס לרצועת עזה כיישות מדינית עוינת

2005, התפתחה תרבות מודיעינית-מבצעית שהביאה, בין השאר, לכשל הנורא בבוקר שמחת-תורה.

מערכת האיסוף עד ה"התנתקות" מעזה בשנת 2005

מודל האיסוף המודיעיני ברצועה עד הנסיגה היה בדומה למודל ביו"ש - בעיקרו סיכולי.

המשימה הייתה איתור וזיהוי איומי טרור ברצועה ומהרצועה של גורמי טרור שונים מהפתח ועד החמאס והגא"פ, על מנת לסכל אותם לפני שהם יוצאים לפועל. באופן טבעי משימה זו הוטלה על מי שהיה אחראי ומיומן לכך בקהילת המודיעין - שירות הביטחון הכללי (השב"כ), שפעל באמצעות

מרחב דרום ופרס ברצועה מספר נפות שבהן פעלו רכזים וחוקרים שאספו מודיעין אנושי

מרבים לדבר, לכתוב, לתאר ולבקר את הקונספציה המודיעינית שגרמה או תרמה לכשל הגדול בהתרעה ערב היום הנורא שבו פלשו לישראל יחידות של החמאס, "הנוח'בה", ויחידות הגא"פ (הג'האד האסלאמי הפלסטיני), ובעקבותיהם הערב-רב, ההמון העזתי. באופן טבעי הזרקור מכוון אל מערכת ההערכה המודיעינית, מרמת

האוגדה ועד ראש אמ"ן, ואכן ניתן להבין שבמערכות אלה היו כשלים, בכל הרמות.

אולם, מן הראוי להתעמק ולהכיר את מערכות האיסוף שהיו אמורות לספק את ההתרעה המודיעינית ואת המידע על תשתיות הטרור שנבנו ברצועה, ומה הייתה תרומתם לכשל ההערכה.

טענתי במאמר זה היא, שבמשך שנים, מאז ההתנתקות ויציאת צה"ל מהרצועה בשנת

תא"ל מיל' גדי זהר

ראש זירת טרור, מפקד יחידה 504 וראש מנהל אזרחי באיו"ש

* מאמר זה מסתמך על המידע החלקי שפורסם עד לכתיבתו באמצעי התקשורת ועל בסיס היכרות והניסיון של הכותב בתפקידיו כראש זירת טרור, מפקד יחידה 504 וראש המנהל האזרחי באיו"ש.

לאחר ההתנתקות נדרשה מערכת המודיעין להתאים עצמה למצב חדש בו אין מגע ישיר עם האויב. צילום: יוסי זמיר לע"מ

מערכת האיסוף אחרי ה"התנתקות" מעזה

יציאת כוחות צה"ל מרצועת עזה ב-2005 לוותה כמובן ביציאת נפות השב"כ מהשטח, ויצרה מציאות חדשה. כוחות צה"ל נערכו סביב הרצועה, ביבשה ובים, בהתאם להערכת מצב, וכן הוקמו כידוע אמצעי הגנה פיזיים, שרק שוכללו ברבות הזמן. מפקדות אוגדת עזה וחטיבותיה התמקמו ב"מחנה רעים", בעוד כוחות הבט"ש - יחידות חי"ר, שיריון, ואחרות, בתעסוקה מבצעית - נערכו סביב הרצועה. מערכת המודיעין - ובעיקר השב"כ - נדרשה להתאים עצמה למצב החדש, בו אין מגע ישיר עם היריב הן לגיוס מקורות והן לחקירת עצורים.

המגע המשתנה עם השטח חייב את השב"כ לשנות שיטות ולפתח יכולות נוספות בתחום הסיגינט והסייבר. במקביל, יחידה 504 נערכה להפעלה של מקורות לאורך הגבול שלא היה סגור לחלוטין - היו בו מעברים שאפשרו ליחידה וכמובן גם לשב"כ, מגע עם פוטנציאל אנושי לאיתור, גיוס והפעלת

סוכנים. יחידה 8200 נדרשה אף היא לתרום בתחום הסיגינטי וכמובן שהוקמה מערכת של איסוף חזותית באמצעות תצפיות, בלונים, מערכות "רואה יורה", תצלומי אוויר וכיסויים וויזנטים אחרים, שהופעלו בהנחיית הפיקוד, האוגדה וחטיבותיה.

מה לא קרה? רצועת עזה לא הוגדרה כמדינת יעד להתייחסות מודיעינית, כמו

למשל לבנון או סוריה. אם ניתן היה להבין זאת עד להשתלטות חמאס על הרצועה וסילוק אש"פ (יוני 2007), הרי שלאחר מכן, משהרצועה הפכה ל"חמסטאן" ונותקו הקשרים הישירים של ישראל עם הגורם השלטוני בה, התחייב שינוי. למרות זאת,

הסטטוס האיסופי נשמר כשהיה: מצד אחד, הרצועה היוותה איום לביטחון השוטף ונדרשה יכולת התרעתית וסיכולית, כמו גם מודיעין למבצעים ברמה כזו או אחרת. מצד שני, התפתחה שם ישות שלטונית צבאית ואזרחית שנדרש לה מענה עמוק יותר, להכרתה והבנתה בהיבטים של איסוף

ומחקר מדיני; כמו גם איסוף ומחקר סביב התשתית הצבאית שהתפתחה, ואספקת יעדים לתקיפה.

כאן החל להיווצר פער מודיעיני שבלט במיוחד בהיעדר כיסוי לנעשה בצמרת החמאס, ובהבנת כוונותיה האמיתיות והכנותיה להוציאן לפועל; ובשטח - להכרת מערך המינהור ענק המימדים, אותו "מטרו" שהחמאס השקיע מאמץ אדיר בהקמתו. למרות השינוי בתנאי הזירה, עיקר הקשב המבצעי היה להתרעה הטקטית. המענה המודיעיני הופנה למשימה זו ונותר בחצר של השב"כ שהוכיח עצמו קודם ל"התנתקות".

כשנה לאחר ה"התנתקות", יחידה 504 בעקבות שינוי ארגוני עמוק, ביקשה להתנתק מהרצועה ובקשתה אושרה על ידי ראש אמ"ן והרמטכ"ל. שב"כ נותר אפוא גורם היומינט היחיד מול הרצועה. הסכמת ראש אמ"ן ליציאת יחידה 504 יכולה להעיד על כך שגם הוא - כמנחה הצי"ח (ציון הידיעות החשובות) הקהילתי, היה בטוח ששב"כ, בסיוע גורמי האיסוף האחרים, יתנו את המענה לאיום השוטף ולמודיעין למלחמה, כך שניתן להפנות את יכולות היומינט הצבאי לזירות אחרות, ובעיקר - ללבנון ולסוריה.

כשנה לאחר ה"התנתקות", יחידה 504 בעקבות שינוי ארגוני עמוק, ביקשה להתנתק מהרצועה ובקשתה אושרה על ידי ראש אמ"ן והרמטכ"ל

כוחות הבט"ש, יחידות חי"ר, שריון ואחרות בתעסוקה מבצעית נערכו סביב רצועת עזה, שלא כמו באיו"ש צילום: אבי אוחיין לע"מ

יתרה מזאת, השב"כ פיתח יכולות מחקריות שנתנו מענה מיידי להתרעה הטקטית, ובמשך השנים התחזק בהן הביטחון והן נתפסו ככאלה שיכולות לתת מענה לכלל תמונת מודיעין אויב ברצועה, קרי - החמאס והגא"פ.

דא עקא, שמי שקיבל את ההחלטות לגבי ההיערכות האיסופית (ב?)רצועה אחרי ה"התנתקות", לא ירד כנראה לשרשי הבעיה: מאחר ומשימת השב"כ לאורך עשרות שנים היא סיכול ומניעת טרור, ועל כך הוא נבחן יום-יום, זה הפך להיות ה-"DNA" שלו - של גופי המשנה ושל כלל אנשי הארגון. זה היה הבסיס, מקור עוצמתו וסיבת הצלחתו ברצועה עד הנסיגה, וביהודה ושומרון - גם בעצם ימים אלה. אולם, במצב החדש שנוצר 16 שנים לפני מתקפת ה-7 באוקטובר, נדרש מענה לצי"ח ברמה מדינתית - לכך הארגון לא היה ערוך, וזה לא הוגדר כתפקידו.

אם נביט על הרמה האופרטיבית של היעד המודיעיני ברצועה, הרי שזו התמצתה למשל - גם מנקודת המבט של השב"כ - באיתור יעדים לתקיפה. אולם, תחום המינהור לא היה ב"סקופ" הטבעי של הארגון, ואם אין זה מתפקידו של שב"כ לאסוף מודיעין על המנהרות והמפקדות של ארגוני הטרור ברצועה, תפקידו של מי זה כן? שב"כ

נבחן על סיכול פיגועים ולא על מה שקראנו בעבר "מודיעין חיוב", שמבחינה יומינית זו משימתם הטבעית והמסורתית של יחידה 504 והמוסד, שלא פעלו כלל באיסוף מידע על הרצועה. לשם השוואה, והבנת מציאות האיסוף מול מדינות יעד, המוגדרות מודיעינית ככאלה, יש להביט על הפריסה האיסופית בלבנון וסוריה, בהן המשימה היומיומית מוטלת על המוסד ואמ"ן, ללא מעורבות של שירות הביטחון הכללי.

מי שלא הבין שיש להתייחס לרצועת עזה כישות מדינתית עוינת והותיר את הכיסוי המודיעיני בעיקר על השב"כ, בידיעה שהכיסוי הסיגינטי של יחידה 8200 הוא בעדיפות משנית לעומת כלל משימות הכיסוי של היחידה, הניח את הבסיס לכשל האיסופי הגדול ערב אוקטובר 2023.

השב"כ הגיע ערב המלחמה להישגים מרשימים בכיסוי טכנולוגי (סיגינטי-סייבר), אולם ללא מקורות יומינט במפקדות החמאס והגא"פ וללא "כיסוי בסיסי" (כס"ב) של שטח הרצועה, מה שהוליד, בין היתר, היעדר מענה הולם לסוגיית המינהור. מצב זה לא אמור היה להיות הפתעה לדרג

במה שנתפס כרמה טקטית-אופרטיבית, אותה ראו באחריות איסופית ומחקרית בעיקר של השב"כ, שנטל על עצמו את האחריות לכסות ולהתריע באופן כמעט בלעדי.

זה אולי גם ההסבר לכך שבשיחה הלילית שניזומה על ידי ראש השב"כ, הרמטכ"ל לא עמד על כך שראש אמ"ן או לפחות רח"ט מחקר ייקחו בה חלק ויחוו את דעתם. קשה לדמיין שדיון התרעה דומה סביב חזבאללה, יכול להתקיים ללא השתתפות אמ"ן ברמה כלשהי.

לסיכום, ההסתמכות על גורם איסופי אחד, גם אם הוא בעל יכולות איסופיות ומחקריות מוכחות ככל שיהיו; לצד הימנעות מודיעינית מהתייחסות והכרה ברצועת עזה כישות מדינתית עוינת; לצד תרבות הבט"ש ששמרה ברצועה (אף שהנסיבות השתנו לחלוטין), הם לדעתי שנוצרים

בשורש הכשל המודיעיני, האיסופי-מחקרי, ובעקבותיו - המבצעי. והערה אחרונה: אין חלילה במאמר זה - המושתת על מידע גלוי שהובא לידיעת הציבור - משום כוונה להטיל אחריות על גורם זה או אחר, ובוודאי לא על שירות הביטחון הכללי, שתרומתו לביטחונה של המדינה מוכחת יום אחר יום. ניסיתי לתאר כמיטב הבנתי תהליכים, בתקווה שהלקחים - בעיקר על בסיס תחקירי הגופים השונים - ילמדו ולקחיהם ישמשו לעתיד. 🔄

המודיעיני הבכיר, שהרי כבר במבצעים השונים שקדמו ל-7 באוקטובר, הפערים אמורים היו לצוף.

לא זו אף זו: עד ה"התנתקות" ברצועת עזה וכן - ביהודה ושומרון, התפתחה תרבות מבצעית אצל מפקדי הצבא בכל הרמות, שהקמ"ן הזמין, המיידי והיעיל, הוא רכז השב"כ. זה התלווה ומתלווה למבצעי

הבט"ש היום-יומיים, מסמן את היעדים, חוקר תוך כדי המבצע ואחריו. הוא ה"אורים והתומים" לכל פעולה בשטח - מייזומה ועד השלמותה. זכור כיצד במלחמת לבנון השנייה מפקדים, בוגרי הבט"ש ביו"ש ועזה, חיפשו את הרכז כדי שיספק את המודיעין אליו "התרגלו", והוא כמובן לא היה שם...

יתר על כן, הלקוח המודיעיני העיקרי באותה תרבות הם האוגדה והפיקוד. מחלקות המודיעין שלהן נמצאו בקשר הדוק והדדי עם מרחב השב"כ והנפות, כמו גם עם מרחב יחידה 8200 שכיסה את עזה מבחינה סיגינטית. דבר זה מסביב, ככל שפורסם, את העובדה שהכתובת המיידית של הנגדת ו' מ-8200 היה קמ"ן האוגדה שאיתו החליפה מיילים, ולא עם הזירה הרלוונטית בחטיבת המחקר. אני מניח שכל המידע שעבר תחת ידיה של הנגדת הופץ כראוי והיה זמין לכל הלקוחות ב"אגם המודיעין", אולם נראה שהרמה המודיעינית מעל הפיקוד פחות התעניינה

רצועת עזה לא הוגדרה כמדינת יעד להתייחסות מודיעינית, כמו למשל לבנון או סוריה

זה אולי גם ההסבר לכך שבשיחה הלילית שניזומה על ידי ראש השב"כ, הרמטכ"ל לא עמד על כך שראש אמ"ן או לפחות רח"ט מחקר ייקחו בה חלק ויחוו את דעתם